

A KC ÉS A VELE KAPCSOLATOS PROBLÉMÁK  
AZ ÉPÍTŐIPAR TERÜLETÉN

Hárs Ferenc

0. Napjainkban megy végbe a tudomány termelőerővé válásának folyamata. Ez azt jelenti, hogy a tudomány és a technika fejlődésének eredményei - a termelésben alkalmazva - éppen olyan óriási szerephez jutnak, mint a közgazdaságtani értelemben vett tulajdonképpeni termelőerők, vagyis a munkaeszközök és a dolgozók. /1/

A tudomány és a technika eredményeinek termelőerővé válását igen nagy mértékben segíti elő a műszaki tájékoztatás megszervezése. Az SzKP XXII. Kongresszusának 1961. évi Programja szükségesnek tartja, hogy "olyan mintaszerű tudományos-műszaki tájékoztató rendszer jöjjön létre, amelynek alapján minden korszerű és külföldi tapasztalat tanulmányozása és elterjedése lehetővé válik." /2/

0.1 A fenti gondolatmenetből következik, hogy a szakirodalmi tájékoztatás bázisát az eddigieknél jóval nagyobb intenzitással, egyre szélesebb körre kell kiterjeszteni, a műszaki könyvtárak anyagát jobban és teljesebben kell feltárni és gondoskodni kell arról, hogy a fenti kérdéseket a legmegfelelőbb előkészületek segítségével oldhassuk meg.

0.11 A fentiek megvalósítása hazánk műszaki-termelési könyvtárhálózatának feladata. A 103/1958/MM sz. utasítás értelmében az ezzel kapcsolatos teendőket az iparáganként szervezett hálózati alközpontok végzik el - működésük tehát operatív jellegű; az OMKDK, mint a hálózat központja - szükségképpen csak koordináló, irányító és vezetészerepet játszhat ezen a téren, a szó szoros értelmében vett operatív tevékenység nélkül. Ezért vitába kell szállnunk azszal a felfogással, amely az OMKDK-nak /maximalista és éppen ezért megvalósíthatatlan/ operatív feladatokat tulajdonít - a normális

könyvtári funkciók ellátásán felül - t.i. hogy "a műszaki termelési hálózathoz tartozó kb. ezer szakkönyvtár tevékenységét állandóan figyelemmel kísérhesse és bekapcsolhassa őket a hálózat vérkeringésébe". /3/ Az OMKDK-nak természetesen nem lehet olyan apparátusa, amely alkalmas volna a fenti feladatok elvégzésére - erre nincs is szükség - viszont az alközpontoknak szükségképpen rendelkezniük kell az alközponti szinten jelentkező feladatok megvalósítására alkalmas apparátussal.

0.12 A különféle tevékenységek központi elvégzését célzó javaslatok felvetésénél figyelembe kell venni az adott lehetőségeket és a legcélszerűbb, ideálisnak tekinthető központi megoldások /állománynyilvántartás, feldolgozás stb. tekintetében/ egyszerűen nem valósíthatók meg valamely irreális, hirtelen minőségi változás elképzelésével. Az olyanfajta központi tevékenység elvégzése - amelyet GYÖRE Pál javasol - a jelenlegi viszonyok között nem megvalósítható. Ez csak huzamosabb időn keresztül tartó fokozatos mennyiségi összetevők /kis könyvtárak, alközponti szervek tevékenysége stb./ kumulációjának eredményeként jöhet létre, és erre jelenleg, úgy szólván a könyvtárhálózat megszervezésének kezdetén, hazai viszonyaink nem alkalmasak. /Nem csupán az OMKDK, de még az alközpontok sem./

0.13 A könyvtárhálózat /s ezen belül a különféle tevékenységek centralizált elvégzése/ problémáinak megoldását célzó javaslat a fentiek kivül nem vette figyelembe, hogy országunk gazdasági és politikai fejlődése nem elszigetelten megy végbe, hanem a baráti országok fejlődésének komplex részeként. Ismeretes, hogy a KGST keretében megvalósult együttműködés éppen a közeljövőben áll óriási fejlődés előtt. Az egyes tagországok ipari termelése - a szocialista tábor érdekének megfelelően - jelentős mértékű átalakuláson megy keresztül. A különféle ipari ágazatok országokként decentralizálódnak. A műszaki termelési hálózat tevékenységének megszervezésénél mindezt - ha csak perspektivikusan is - figyelembe kell venni. Tudvalevő, hogy a termelőerők fejlődése megelőzi a társadalmi, politikai-gazdasági intézmények kialakulását. Ezek az intézmények csupán a meglévő anyagi bázisra - ebben az esetben a termelés folyamatára - alapulhatnak. Célszerűtlen volna tehát - és nem is lehet - megszervezni, létrehozni olyan könyvtári intézményeket, amelyek alapjai a közeljövőben megváltoznak s ezért akkor azokat is meg kell változtatni. /Itt a KGST keretében kialakulandó iparszervezésre gondolunk./ Nem érdemes pl. beszerezni valamely termék /gép, műszer/ gyártásával foglalkozó, drága, külföldi kiadványokat, megszervezni ezek központi feldolgozását - feltételezve több, ilyen terméket gyártó vállalatot - ha tudjuk, hogy a termék előállítását rövidesen más ország fogja végezni - /a KGST együttműködés keretében/.

0.2 Ezen elméleti szempontokon kívül a gyakorlat is azt mutatja, hogy a szakkönyvtárak állományának feltárására és hasznosítására vonatkozó megoldásokat más módon kell megvalósítani. Nagyobb beruházásokat, személyi-, anyagi-, épület-, berendezési és egyéb feltételeket igénylő megoldások helyett adminisztratív, szervezési intézkedéseket lehet és kell alkalmazni. És ez sem történhet meg egyszerre, hanem az adottságok figyelembevételével - csupán fokozatos, a tények-re támaszkodó tevékenységgel.

0.21 A koordinált állománygyarapítás és az együttműködésen alapuló központi feldolgozás megvalósítása - bármilyen sürgető és igen fontos probléma - rendkívül bonyolult és éppen ezért /4/ csupán alapjaiban, a legkisebb részletkérdések tökéletes megoldásának megszervezésével oldható meg. A vitaindító tanulmányban felvetett kérdések közül - bízva más hozzászólások folytatódásában - csupán egyet emelünk ki, a központi állománynyilvántartás, másképp értelmezve a KC problémáját. Ezzel kapcsolatban részletesen ismertetjük az építőipar területén megvalósított intézkedéseket, a tevékenység folyamatát a egyéb - a problémára vonatkozó - elveket. Nézetünk szerint ugyanis az iparáganként létrehozott KC alkotja egyrészt minden további központosítás alapját, másrészt pedig a helyes és célszerű központosítás csupán jól szervezett decentralizációra épülhet.

1. Az Építésügyi Minisztérium még 1955-ben az ÉDOK-ra /illetve annak jogelődjére/ ruházta a szakirodalmi dokumentációra fordítható devizakeret elbírálását és szétosztását. Ezt a jogot főosztályi utasítás formájában rögzítették s erről az É.M.-hez tartozó vállalatokat, valamint a Kultura Könyv- és Hírlapkereskedelmi Vállalatot is értesítették - akik ezt az intézkedést kötelező erejűnek ismerték el. A devizakeret kezelésének és szétosztásának jogát az Alközpont egyenesen azzal a céllal kérte, hogy a Kultura Vállalat - illetve a külföld - előtt egyedül /egy intézmény/ képviselje a mintegy 150 vállalat és 20 intézet ügyeit, mert erről a 170 felé irányuló könyv- és folyóirat-anyagról egyrészt nem lehet más módon központi nyilvántartást végezni, másrészt pedig lehetetlen a viszonylag szűkre szabott devizakeret gazdaságos felhasználását biztosítani.

1.0 Az É.M.-hez tartozó vállalatok és intézetek minden devizaigényes szakirodalmi igényüket az ÉDOK-hoz küldik be engedélyezés céljából - és nem a minisztérium valamelyik főosztályához, ahol kellő személyi feltételek és anyagi eszközök hiányában /könyvtári apparátus nélkül/ nem láthatják el a koordináló és központi nyilvántartó feladatokat, mint ahogy az általában a többi tárca területén így is van. Az ÉDOK, a hozzá beérkezett könyv- és folyóiratrendeléseket - továbbítás előtt - több szempontból is felülbírálja.

1.1 A könyveknél mindenekelőtt tisztázzuk - a KC alapján - hogy

- a/ a kért könyvet az igénylő vállalat /intézmény/ nem rendelte-e meg már korábban;
- b/ a KC-ből kiderítjük, hogy az adott könyv egyáltalában nincs-e meg már valamelyik más könyvtárban;
- c/ Ismerve a vállalat /intézmény/ tevékenységét /könyvtárlátogatási, dokumentációs rendelési, szerződésbeli stb. adatok alapján/ elbíráljuk, hogy az adott könyvre feltétlenül szükség van-e. /Ezt sok esetben alközponti szinten is igen nehéz eldönteni és vitás esetekben személyes megbeszélések útján tisztázódik a kérdés - felőbb, pl. központi szinten pedig ez a kérdés egyáltalában nem megoldható./

- d/ A fenti kérdések igenlő eldöntése után vesszük figyelembe az É.M. tárca devizakeretének lehetőségeit. Amennyiben a keret már elfogyott, akkor az igénylést a következő év terhére jegyezzük elő.

/Tekintve, hogy a devizakeret igen korlátozott, a meglévő összeget azokra a dokumentumokra fordítjuk, amelyek a fenti a-c/ pontok alapján ezt - megítélésünk szerint - feltétlenül igénylik. Ezen felül a rendelést feltétlenül visszautasítjuk./

Ha a fenti követelmények szerint a könyv megrendelhető, akkor az ÉDOK - az É.M. helyett - engedélyezi a vásárlást és a rendelést továbbítja a Kultúra Könyv és Hírlapkülkereskedelmi Vállalatához.

A hazánkba érkezett könyveket a Kultúra az ÉDOK-ba küldi, ahol a könyvekről rögtön címleírás készül, és a rendelő csupán ezután kap értesítést a könyv beérkezéséről. A könyv értékét itt fizeti ki + 5% kezelési költséggel, ami az ÉDOK bevételi számláját növeli.

Az elkészült címleírásokat az ÉDOK könyvtára szerzői betűrendes katalógusba sorolja, amely nem csupán a rendelésnél, hanem a könyvtárközi kölcsönzésnél is nagy segítséget és jelentős tájékoztatást nyújt. A hálózatra érkezett új devizaigényes könyvekről különféle kiadványokban összesítés jelenik meg; a könyvtárak ezekből szereznek tudomást az országban megtalálható könyvekről. /5/

1.2 A devizaigényű folyóiratokkal kapcsolatban az eljárás a fentihez hasonló. A különbség csupán annyi, hogy a megrendelt folyóiratok egyenesen a rendelőhöz érkeznek és nem - mint a könyveknél - az ÉDOK-hoz.

A folyóiratokról is betűrendes KC készül, amely betű-, illetve szakrendben külön bibliográfiaként is megjelenik. Az első ilyen bibliográfia 1960-ban jelent meg és tartalmazta az 1955-1960 között beérkezett építésügyi folyóiratokat - betűrendben. /6/ 1962-től kezdve ez a kiadvány évente jelenik meg - szakrendben. /7/

Felmerült annak szükségessége is, hogy a népi demokratikus országokból eredő könyvekről és folyóiratokról is hasonló KC készüljön; ennek lehetőségéről éppen a közelmúltban kezdődtek meg a tájékoztató tárgyalások. Az ötéves terv végére valószínűleg ez a kérdés is megoldást nyer.

A fentiekből kitűnik, hogy az ÉDOK - a lebonyolítás ilyen megszervezésének révén - egyrészt

- a/ pontosan nyilván tudja tartani és így figyelemmel tudja kísérni a hazánkba érkezett építésügyi szakkönyveket és folyóiratokat,
- b/ elősegíti a bibliográfiai kutatás, a könyvtárközi kölcsönzés stb. tájékoztatását, az országos KC előkészítését,
- c/ biztosítja a rendelkezésre álló devizakeret gazdaságos fel-

## HÁRS P.: Központi állománynyilvántartás

használását - a beszerzés koordinálásával, a felesleges párhuzamosságok kiküszöbölésével - a túlzott és a csökkentett igények összhangba hozását.

Az ÉDOK tehát nem csupán nyilvántartó, de gátló tényezőként is hat, még ha ez utóbbi nem is érte el a kellő színvonalat.

1.3 A fentiekkel kapcsolatban szükségesnek tűnik, hogy a nagyobb áttekinthetőség kedvéért néhány adatot közöljünk.

### Az É.M. tárca devizakeretének felhasználása 1962-ben

|                                                           |         |              |
|-----------------------------------------------------------|---------|--------------|
| Teljes devizakeret                                        | 201 000 | devizaforint |
| Ebből könyv                                               | 40 000  | "            |
| folyóírat                                                 | 161 000 | "            |
| Beérkezett rendelés                                       |         |              |
| könyv                                                     | 55 240  | "            |
| folyóírat                                                 | 162 444 | "            |
| Kielégített igény                                         |         |              |
| könyv                                                     | 32 962  | "            |
| folyóírat                                                 | 144 192 | "            |
| Fennmaradó igény                                          |         |              |
| könyv                                                     | 22 278  | "            |
| folyóírat                                                 | 22 252  | "            |
| Tartalékkeret a kiadványok<br>áremelkedéseinek fedezésére |         |              |
| könyv                                                     | 2 000   | "            |
| folyóírat                                                 | 16 100  | "            |

A táblázatból kitűnik, hogy a könyveknél majdnem a rendelések 50 %-át, a folyóiratoknak pedig kb. 13 %-át utasítottuk vissza.

### Az É.M. devizakeretét terhelő szervek megoszlása

|                       |     |
|-----------------------|-----|
| Kutatóintézetek       | 5   |
| Tervezőintézetek      | 16  |
| É.M. vállalatok       | 154 |
| Tanácsi vállalatok    | 20  |
| Tanácsi tervezők      | 19  |
| Tárcon kívüli szervek | 34  |
| Összesen              | 248 |

Ha a táblázat végösszegét összehasonlítjuk a devizakerettel, kitűnik, hogy az intézmények számához képest milyen csekély a keret, tehát igen nagy szükség van a koordinálásra.

Az 1962. évi továbbított folyóiratrendelések  
megoszlása szervek szerint

|                           |       |
|---------------------------|-------|
| ÉDOK                      | 9 %   |
| É.M. és a kutatóintézetek | 21 %  |
| Tervezők                  | 37 %  |
| Tanácsi tervezők          | 8 %   |
| Kivitelezők               | 13 %  |
| Anyagipar                 | 10 %  |
| Magánosok                 | 2 %   |
| Összesen:                 | 100 % |

A könyvekre vonatkozólag megjegyezzük, hogy a keret tulnyomó részét /76 %-át/ a tervező- és kutatóintézetek, 20 %-át a kivitelező és anyagipari /tulnyomórészt a szerelőipar/ vállalatok, a fennmaradó részt pedig a magánszemélyek használják fel. /T.i. hogy évenként átlagban 30-50 szerv, ebből 10-15 vállalat rendel devizaigényes könyvet./

A könyvek - mint az a táblázatokból is kitűnik - jóval kisebb jelentőségűek, mint a folyóiratok, ez - véleményünk szerint - pozitív jelenség, hiszen a termelésben szükséges szakirodalom inkább a folyóiratokban jelenik meg. Többek között ezért mutatkozik olyan lényeges eltérés a folyóirat és a könyvrendelés kerete és visszautasítása között.

2. Összefoglalva a fentieket megállapíthatjuk, hogy a központosítás az É.M. területén alkalmazott megoldása igen célszerű, javasolható a többi ipari tárca számára is, továbbá megveti egyrészt az alközpontok közötti együttműködés, valamint a magasabbfokú központosítás alapjait is.

Az alközpontokat alkalmassá kell tenni /miniszteri megbízás vagy utasítás alapján/ az ilyen feladatok megoldására. Az ÉDOK gyakorlata szerint a fenti teendők egy szakképzett könyvtáros beállításával elvégezhetők.

Az OMKDK valamely alközponti értekezleten az érdekeltekkel együtt megvitathatná a problémákat és megoldást keresne a népi demokratikus eredetű szakirodalom hasonló központi beszerzése és nyilvántartása számára is. Ily módon biztosítható volna a továbbfejlődés, valamint a műszaki fejlesztés támogatása is.

" "  
 " "

HIVATKOZÁSOK

1. Az SzKP XXII. Kongresszusának Programja. 1.rész. 4.fejezet. Népszabadság, 1961.aug. 6.Mell. 16.p.
2. MIHAJLOV, A.I.: Tehniceszkij progress i zadaci naucnoj informacii. /A műszaki haladás és a tudományos tájékoztatás feladatai/. Az SzSzsZK Tudományos Akadémiájának közleményei. 1962. 2.sz. 29-34.p.
3. ld. GYÖRE Pál alcimben idézett cikkét, 1.p.
4. " " " " " " 9.p.
5. ld. pl.: Építésügyi Dokumentációs Tájékoztató 1961. 1.sz. 35-36.p.
6. Építésügyi folyóiratok jegyzéke. 1955-1960. Bp. 1960. É.M., ÉDOK, 33 p.
7. Magyarországra érkező devizaigényes építésügyi és építőanyagipari szakfolyóiratok jegyzéke. I.rész. Bp. 1962. É.M., ÉDOK, 52 p.

— : —

GYÖRE, P. - BENEDEK, J. - HÁRS, F.: Development of uniform stock registration system in the special library network of the metallurgical industry and machine engineering

Due to the uneven development of the special libraries in connection with the technical production network, no uniform aspects of stock registration have been determined yet. Author investigates the situation of recording with regard to stock inventory process, catalogue registration and lending procedure. Recommendations are suggested to promote the organization of re-cataloguing and current processing centralized according to industries, and to be performed by means of labour division methods, with special regard to treating foreign publications /of capitalist and socialist origin alike/, and centralized label supply.

Jenő BENEDEK commented this first paper in course of the discussion under the headline "Possibilities to centralize stock recording within the library network in connection with engineering production", and so did Ferenc HÁRS in his paper "Central directory and related problems in the field of construction industry".

:  
: